

**KUNSTNEREN
SOM
TERAPEUT/
PATIENT**

NICK BRUHN-PETERSEN

INTERVIEW OM CURE MASTER

I Amsterdam er der en ny type kunstuddannelse. Master of Fine Arts-programmet Cure Master går nye veje inden for uddannelsen af billedkunstnere. Fagbeskrivelsen parafraserer den amerikanske kunstner AA Bronsons (f. 1946) praksis, hvor 'healing kan være kunst', hvilket står over for citatet af den tyske kunstner Joseph Beuys (1922-1986) om, at 'kunst kan være helende'. I dette spændingsfelt lærer overbygningens 13 elever om sundhed, behandling, sygdom og kunstens potentiale inden for dette felt. KULTURO inviterede uddannelsens teoretiske leder Nils van Beek til en samtale om uddannelse, sundhedens patologier og kunstnerrollen.

PLACEBO-KUNSTVÆRKER

Den særlige sundheds-kunstoverbygning foregår på Sandberg Instituut; en postgraduate-afdeling ved den anerkendte design- og kunsthøjskole Gerrit Rietveld Academie. Instituttet eksperimenterer løbende med midlertidige overbygninger, der søger nye retninger inden for uddannelse af designere og kunstnere med for eksempel *Designing Democracy* (2014-16) og *Fashion Matters* (2015-17).

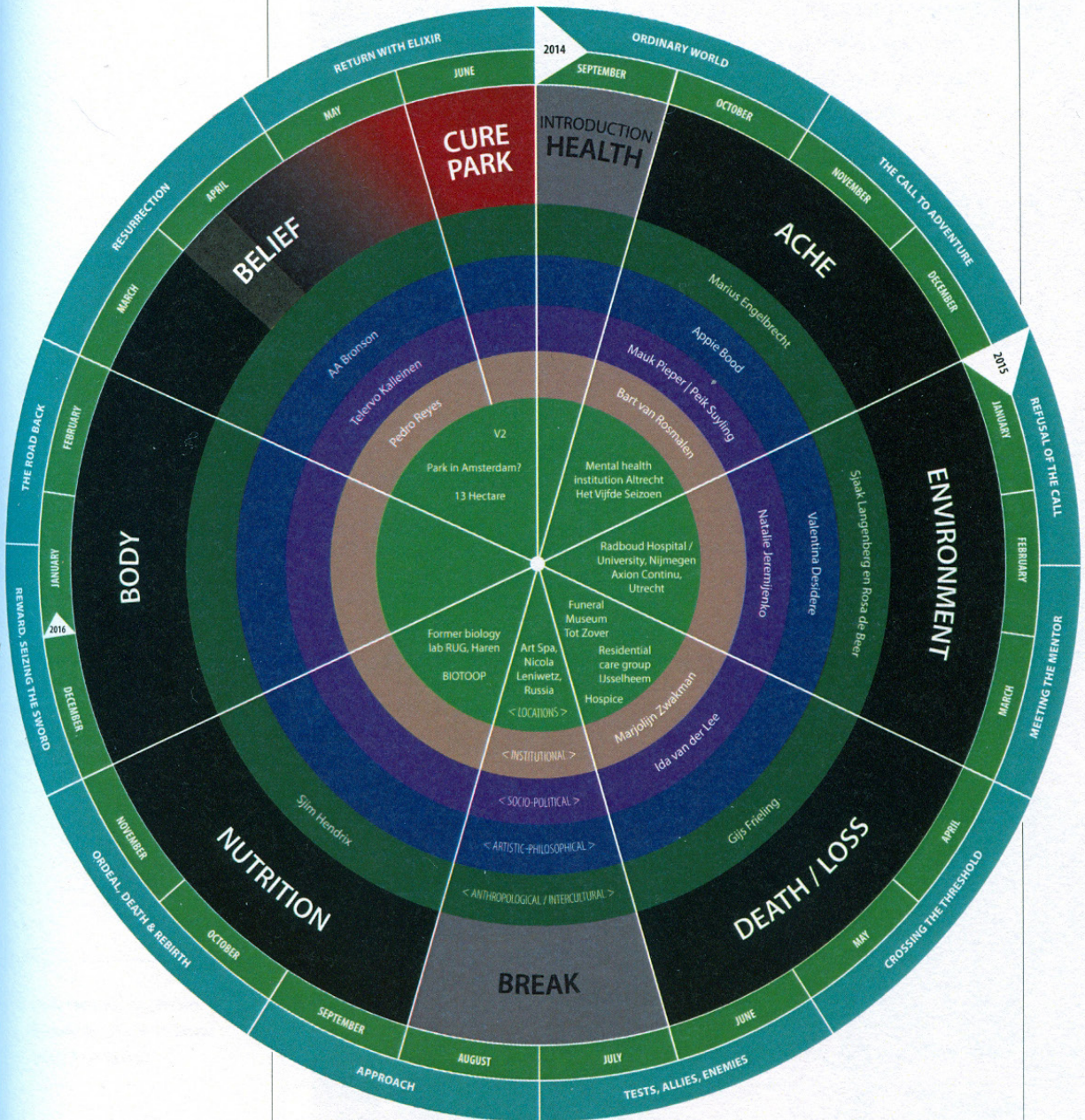
Cure Master-programmet startede i 2014, men inden da havde organisationen bag uddannelsen, TAAK – en international platform, der udvikler kunst- og uddannelsesprojekter med fokus på sociale problemstillinger – allerede arrangeret flere sundhedsrelaterede projekter. Nils van Beek har som partner og kurator i TAAK været med siden begyndelsen:

'Det begyndte med et symposium, som vi arrangerede (i 2010, red.) med titlen *Caring Culture*.¹ Det handlede om at kortlægge fremtidens sundhed og sundhedssektor i Holland. Vi ønskede at se, om der fandtes nogle nye måder at inkludere kunst på det område – udover som kunstmonumenter og andre pyntegenstande i sygevæsenet. I forbindelse med symposiet foregik også nogle kunstprojekter, herunder blandt andet et af den hollandske kunstner Martijn Engelbregt. Ved symposiet kom han i kontakt med direktøren for et hospital i Haag, og deres møde affødte et stort projekt, *Beter Consortium* ('Bedre Konsortium', red.). Spørgsmålet fra en kunstnerisk vinkel var, om man lægevidenskabeligt kunne bevise kunstens effekt. Det var ment delvist ironisk og kynisk, men også alvorligt. I *Beter Consortium* efterspurgte de involverede henholdsvis værker og placebo-værker fra andre kunstnere, der skulle fungere som forskningsobjekter. De blev udstillet forskellige steder på hospitalet, hvor videnskabsfolk undersøgte, om kunsten havde en effekt på folks helbred gennem øjenbevægelsesregistrering og andre videnskabelige måleredskaber. Og det havde det rent faktisk! Resultaterne var meget klare, men dog betingede af, om man allerede var åben over for kunst.'

¹Symposiet var arrangeret af SKOR, en organisation bestående af flere medlemmer fra TAAK, heriblandt Nils van Beek. På baggrund af symposiet blev lavet en bogudgivelse; Markus Miessen, Andrea Phillips (eds.), 2010: *Caring Culture: Art, Architecture and the Politics of Public Health*. Sternberg Press.

CURE MASTER

*an artistic, autonomous
research project on health, care and disease*

legend

- LOCATIONS
- INSTITUTIONAL PERSPECTIVE
- SOCIO-POLITICAL PERSPECTIVE
- ARTISTIC-PHILOSOPHICAL PERSPECTIVE
- ANTHROPOLOGICAL / INTERCULTURAL PERSPECTIVE
- TOPIC/THEME
- MONTHS
- JOSEPH CAMPBELL; THE HERO'S JOURNEY

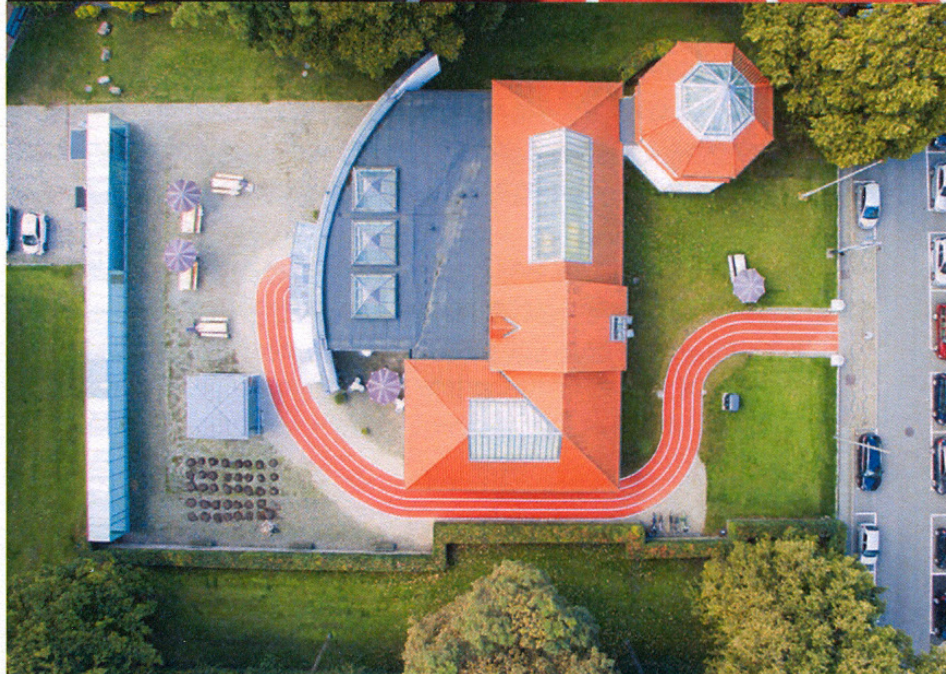
Beter Consortium var et succesfuldt projekt, som tiltrak stor opmærksomhed fra både et kunstpublikum og institutioner, blandt andet Jurgen Bey, lederen af Sandberg Instituut. I samarbejde med Engelbrecht og TAAK udsprang herfra ideen om at lave et masterprogram om sundhed.

'Vi tænkte, at det var en mulighed for at føre vores spørgsmål om sundhed, helbred og kunst videre. Overordnet handler programmet om sundhed. Det vil sige, det handler ikke blot om mennesker, der lider helbredsmæssigt, men om problemstillinger omkring vores alles sundhed, og hvordan man kan få det bedre på andre måder end at tage medicin.'

SUNDHEDSKUNSTNERENS REJSE

Det er Martijn Engelbrecht og TAAK, der står for ledelsen af masterprogrammet. Som kunsthistoriker havde Nils van Beek erfaring i at undervise i kunstteori, og derfor har han varetaget rollen som teoriprofessor. På pensummet var det uomgængeligt at læse Michel Foucaults analyser af sygehusinstitutionerne. Ligeså var Susan Sontags *Regarding the Pain of Others* (2003) og *Illness as Metaphor* (1978) oplagte tekster i en kunst-og-sygdom-sammenhæng. Men dertil har teoriundervisningen fulgt en semesterplan, der ser lidt speciel ud: Med Bauhausskolens skema som åndelig forløber er semestrene visualiserede i en cirkel og inddelt i seks temaer, der følger udviklingen i 'The Hero's Journey' af den amerikanske mytolog Joseph Campbell (1904-1987): Temaerne går fra 'Smerte' på første semester til 'Tro' på det sidste. På andet semester, 'Omgivelser og miljø', valgte van Beek at fokusere på empati:

'Der er masser af teori om empati og altruisme – især empati – blandt andet i hjerneforskning. Dette teoretiske fokus var en måde at afbalancere den socialdarwinistiske tankegang. De fleste citerer Darwins princip om, at 'den stærkeste overlever', men faktisk er det ifølge nutidens biologer en forkert forståelse og et misbrug af Darwins principper fra økonomernes side. Som menneskeart har vi behov for empati, eftersom det også er en del af vores natur

Linda Beumer og Jeroen
Bouweriks: Shaped Canvas
Track. In progress.

i kraft af vores neuroner. For eksempel mener den hollandske biolog og filosof Frans de Waal (f. 1948), at vores arts overlevelse er mere afhængig af empati og skærpede sociale egenskaber end af at være de stærkeste individer og have evnerne til at overleve andre mennesker. Jeg tænkte, at det var spændende at gå til kunstnerrollen med dette perspektiv: Beskæftiger du dig som kunstner blot med sundhed som et relevant emne? Eller bruger du sundhedssektoren som en scene for din kunst? Vil du agere terapeut for din beskuer? Hvis ikke, hvad gør du så i stedet? Hvad kan du give til andre mennesker? Det var nogle af spørgsmålene under dette tema.'

'Der var mange elever, som på starten af semesteret trak sig tilbage i deres atelier, fordi det er, hvad man gør på et kunstakademi, og sådan man forestiller sig, at det er at være kunstner. Jeg ville gerne rykke disse grænser og starte en diskussion om, hvad der er ens rolle som kunstner i verden og i relation til samfundet. Jeg håber, at teorien vil udvide denne tankegang og give dem et større perspektiv på tingene, end hvis man blot kæmper alene med sit kunstværk.'

USELESS ARTIST DISEASE

Selvom også kunst- og designskolerne bliver væsentligt mere formaliserede end tidligere, så er der stadigvæk et stykke vej til universiteternes udprægede kassetænkning. Den ejendommelig blanding af felterne kunstpraksis og sundhed kan derfor ses som en reaktion på og opbrud med denne udvikling i uddannelsessystemet. Og med sådant et eksperimenterende master-program kan det ikke overraske, at de spirende kunstnere på Cure Master kommer fra vidt forskellige baggrunde.

'Der er en antropolog fra USA, som er interesseret i kunst, men ikke har nogen erfaring eller tidligere modtaget kunstundervisning. Vi har en jordemoder, der ansøgte med et aktivistisk ønske om at forandre sit eget professionelle felt, og hun havde tilfældigvis også en fortid på et kunstakademi og som kunstner. Hun

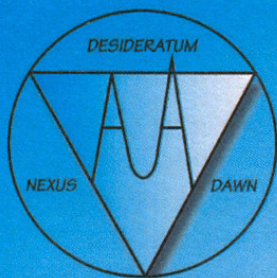
ville genoptage sin kunstpraksis, fordi hun tænkte, at hendes profession kunne blive gavnet af kunstens evne til at visualisere og iscenesætte visse emner. Der er også to uddannede arkitekter og en industriel designer, og derudover er der en hel flok billedkunstnere. Et fællestræk for de ansøgende er, at mange har en personlig sygdomshistorik. Enten har de selv været syge eller oplevet sygdom på nært hold, og de har set, hvad der gik godt, eller hvad der gik galt, og hvordan folk og det omgivende samfund har håndteret det.'

Det er ikke noget nyt, at de studerendes motivation for at gå på en uddannelse er dybt individuelle. En grov skelnen på Cure Master kan dog gøres mellem dem, der er kommet for at ville heale, og dem, der er kommet for at blive healet:

'Jeg kan give et eksempel med vores elev Vera Hofmann, som kommer fra Berlin. Ved at være omgivet af så mange andre kunstnere, blev hun kynisk over for kunstnererhvervet, og hvilken forskel hun kunne gøre i verden. Dog blev hun interesseret i spørgsmål om patologisering, og hun valgte at opfinde en kunstnerlidelse – *Useless Artist Disease* – som hun ville have inkluderet i den næste udgave af DSM² en manual for psykiske lidelser, der har været megen debat omkring. Hun præsenterer sig selv som en patient, der ønsker at blive kureret fra sin forestilling om, at hun som kunstner skulle rumme en større betydning. Helbredt vil hun kunne trives med blot at være indenfor i kunstverden, gå til ferniseringer etc.'

'De elever, der startede med en lægelig tilgang til kurset, blev mere moderate og ydmyge i forhold til, hvad de kunne tilbyde, lige så snart vi gav dem muligheden for at få indblik i sundhedsinstitutionerne og se omfanget af de udfordringer og den professionalisme, det kræver at behandle disse problemer. De lærte en ny tilgang gennem kunsten: En mere sensorisk, emotionel og mindre pragmatisk måde at gå til tingene. Det, synes jeg, er

²Diagnostic and Statistical
Manual of Mental Disorders

ANONYMOUS USELESS ARTISTS

SUPPORT GROUP

THE PROS AND CONS, TRUTHS AND FAILURES OF USELESSNESS. HOW DO YOU FEEL ABOUT YOUR ROLE AS AN ARTIST TODAY?

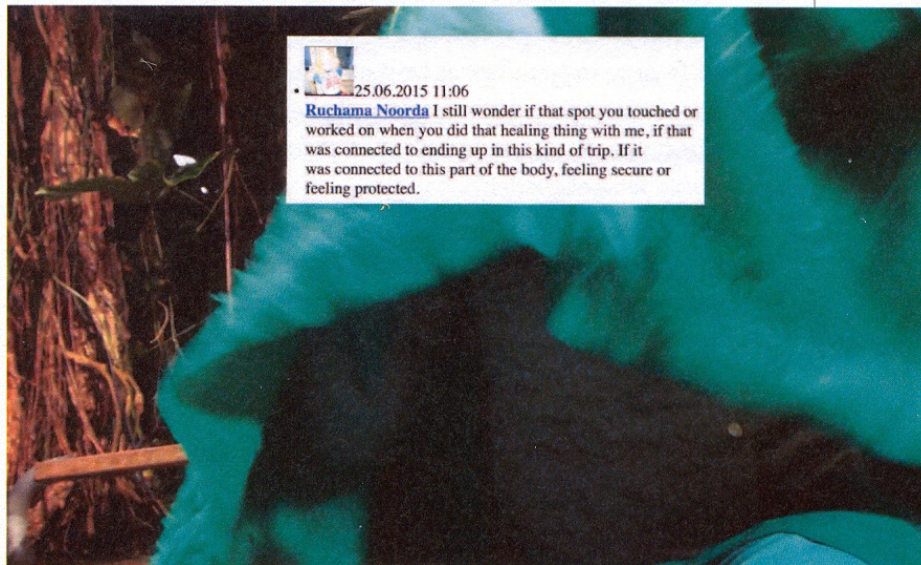
LET'S MEET AND DISCUSS. DO, UNDO, REFINED, REDEFINE, RELAX, REVOLVE. TOWARDS A NEW CRITICAL MASS.

ANONYMOUS@USELESSARTISTS.ORG
TO JOIN OR TO GET MORE INFO

Vera Hofmann: Useless Artist Disease.

Foto fra udstilling på Mental Hospital den Dolder, Holland.

Filmstills fra *The Shepherdess*
fra serien *Chryptochromatic*
Jetlag
Vera Hofmann og Ruchama
Noorda

25.06.2015 11:06
Ruchama Noorda I still wonder if that spot you touched or worked on when you did that healing thing with me, if that was connected to ending up in this kind of trip. If it was connected to this part of the body, feeling secure or feeling protected.

værd at tage med. Kort sagt måtte de elever, som ønskede at bidrage medicinsk, nedjustere deres forventninger.'

PRIVILEGIER OG ET GODT HELBRED

Ligesom der i Danmark har været en tilvækst på privathospitalerne over de seneste 10-15 år, har man også i Holland oplevet en stigende grad af liberalisering i sundhedssektoren. Derfor er der ifølge Nils van Beek en bekymring på området for, at socioøkonomiske faktorer bliver mere afgørende for kvaliteten af ens behandlingsmuligheder, i takt med at de politiske reguleringsmulighederne bliver mindsket.

'DSM-manualen for psykiske lidelser er blevet kritiseret for at være under for stor indflydelse fra anglosaksisk eller amerikansk side, hvor den dikteres af store medicinalfirmaer. Desuden er der aktive lobbyister, der arbejder på at patologisere eller opdigte sygdomme for at forstørre gruppen af kunder/patienter at sælge medicin til. Oveni kommer også bivirkningen af patologiseringen, som er en social stigmatisering, hvor flere folk betragter sig selv som syge. Mange mennesker lider af sygdomme, som, ifølge visse skeptiske læger, ikke eksisterer. Alt imens andre læger kæmper for at få sygdommene anerkendt gennem oprettelse af patientsammenslutninger, finansiering etc. Det bliver virkelig en industri, hvor man glemmer at tænke på de menneskelige vilkår. Sygdomme og sundhed bliver en handelsvare. På kunstkolen er der bestemt en opmærksomhed over for disse kapitalistiske, neoliberale tilbøjeligheder.'

Myten om den moderne kunstner – afbilledet som den lidende boheme eller dandy – er en saga blot. Og selvom valget om at uddanne sig til billedkunstner i stigende grad fordrer en socialt privilegeret baggrund, så er Kunstneren fortsat ikke kendt for at leve et såkaldt 'sundt' liv. På Cure Master-programmet bliver kunstnerrollens overgang fra den pauvre tilværelse til samtidens kreative klasse tydeligt repræsenteret.

'Mange af vores kunstnere beskæftiger sig med nye fællesskaber og sociale alternativer, hvor man er selvforsynende, bæredygtig, gror egne grøntsager og er veganer eller vegetar, så det er i høj grad den livsstil, vi ser. Det hænger sammen med kunstnerrollen på den måde, at kunstnere altid har søgt en livsstil, som ikke følger borgerskabets orden. Vores måde at tage ansvar for vores eget helbred – uden at det bliver et neoliberalt budskab om at tage ansvar for sig selv – er ved selv at afgøre, hvad velvære er. Helt generelt gælder det om at skabe en situation for sig selv, hvor man har det godt, hvor man er glad og føler sig sund. Dette er noget, kunstnere allerede er vant til at gøre i den forstand, at de kan skabe eller vise andre livsmåder for folk, som ellers er fanget i hverdagens mønstre.'

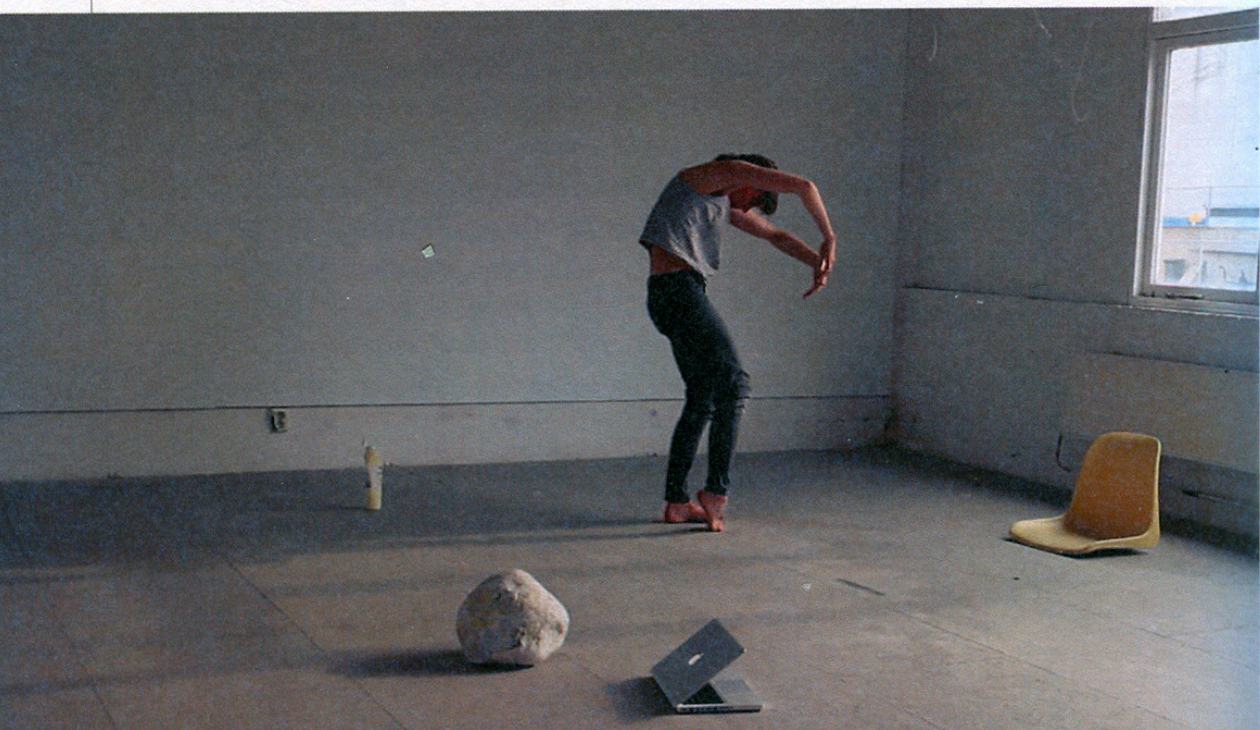
Men for eksempel kræver en vegansk diæt ekstra sociale kapaciteter. Er det noget, som I konfronterer de studerende med? At et godt helbred også kan øge kløften mellem over- og underklassen?

'At være kunstner bliver i højere grad et privilegium, fordi mulighederne for at få kunststøtte formindskes. Det er fornuftigt at være opmærksom på, at kunstnere ikke kan være fuldstændig autonome i den sammenhæng. De er lige så meget en del af socialsfæren som alle andre. Uligheden er noget, der bekymrer mig, og jeg har ikke noget endeligt svar. Men det er noget, vi diskuterer meget. Når man kigger på statistikkerne, så viser det sig, at underklassen lever syv år kortere end gennemsnittet, og hvis man derefter kigger på målingerne af livskvaliteten, bliver tallene mere katastrofale. Det hænger selvfølgelig sammen med livsstil og sundhedsoplysning, men det handler også om at have tid og råd til en sund livsstil. Det er en stor udfordring, og det var én af de ting, jeg forsøgte at belyse med empatiemnet, fordi vores studerende arbejder så fokuseret på idéen om at blive kunstner, at de kommer til at søge meget indad – og jeg ønsker, at de skal søge udad og være opmærksomme på deres kontekst.'

I Verdenssundhedsorganisationen WHO er der de senere år

Cathalijne Smulders: Being
(Color)
Performance, Volksroom
Brussels 2014

Silvan Laan: *Tree Acknowledgment Ceremony*
Performance ved Willem Arntshoeve, Den Dolder, The Netherlands, Dec 17th, 2014.
Photo af Anton Mansour

foregået en genforhandling af definitionen af sundhed: 'Health is a state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of disease or infirmity'. Kritikere har bemærket, at denne definition er utopisk, ufleksibel og urealistisk, fordi få mennesker ifølge den vil være fuldstændigt raske særlig lang tid ad gangen.³ En *omvendt patologisering*, hvor man udvider begrebet om sundhed, vil derfor også skabe flere sunde mennesker. Det er også denne omdefinerede indstilling, man arbejder med på Cure Master.

³http://www.who.int/bulletin/bulletin_board/83/ustun11051/en/

'På programmet benytter vi en udvidet idé om helbred, hvor der findes retninger, der i højere grad er frakoblet ideen om kur og behandling, og hvor det i stedet handler om velvære. Fokuset på velvære skal være med til at bevirke, at sundhed ikke bliver en norm, men nærmere er en tilstand, man kan være i, på trods af at man har problemer.'

Cure Masterens konceptuelle diskurs, visuelle udtryk og det afgrænsede forløb får uddannelsen til at fremstå som et selvstændigt kunstprojekt fra TAAK's hånd. Det anerkender Nils van Beek også, da jeg spørger, om to års uddannelsesforløb er tilstrækkeligt:

'Vi har hele tiden tænkt, at uddannelsen kan være en måde at genopfinde kunstens rolle i sundhedssektoren eller endda genetablere forbindelsen til sektoren. Vi regner med, at der vil komme flere muligheder i fremtiden, hvor vi kan lave nye projekter med de studerende eller andre kontakter, som er opstået i forløbet. En af motivationerne bag dette projekt var langtidsudsigten, og i den forstand er det klart, at det bliver mere et kunstprojekt end en fornyelse af uddannelsessystemet.'

Lad os runde interviewet af med et simpelt spørgsmål: Kan billedkunst kurere?

'Måske ved at redefinere sundhed kan kunst fjerne problemerne i nogle tilfælde, og det kan man sige, er en slags kur. Jeg tror, at kunst

kan fjerne smerterne eller give ny plads til smerterne - fysiske og psykiske. Desuden vil empatien også være vigtig for at få folk til at mærke, at de ikke er alene. Kunst kan være en platform, hvor folk kan begynde at tale om nogle ting, man ellers kan have svært ved at sætte ord på over for familien og ens nærmeste. Ting man oplever, hvis man bliver handicappet eller syg. At retfærdiggøre det komplekse liv er en rolle, kunsten kan spille, og i denne sammenhæng kan det være lindrende.'

NILS VAN BEEK

(f. 1974) Partner og kurator i TAAK. Uddannet inden for Kunsthistorie og Arkæologi ved UvA i Amsterdam og har også studeret ved Gerrit Rietveld Academie. Van Beek har udgivet artikler i Art Forum International og MetropolisM, og han været med i flere kunstnerinitiativer, blandt andet Agenter, Topos og Lokaal01.